

2. Kvalita pracovní síly

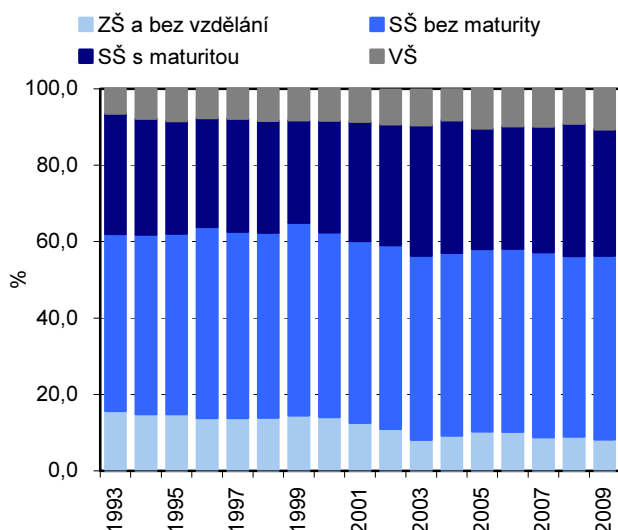
Význam vzdělání neustále roste.....

Vzdělání jako nezbytný předpoklad budoucího kvalitního života nabývá u současné generace na stále větším významu. Zatímco ještě před několika málo lety (v podstatě na začátku 90. let) byla určitým standardem maturita, pro dnešní mladou generaci (a nejen pro ni) je společenskou normou získání vyššího a vysokoškolského vzdělání.

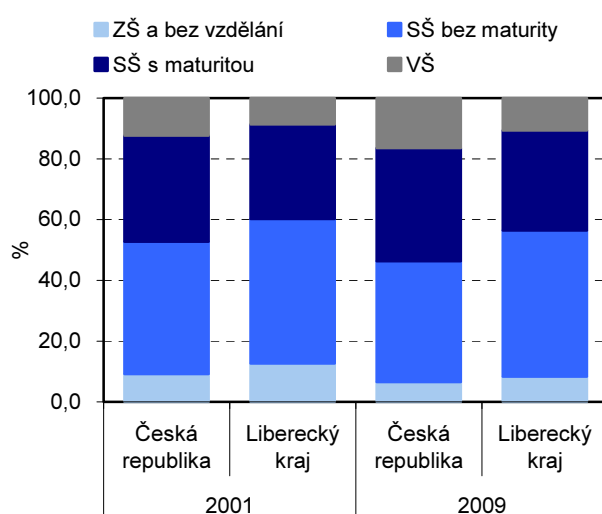
....je však spojen s klesajícím zájmem o učňovské obory

Tento vývoj – ačkoliv je při kvantifikaci kvality pracovní síly ve smyslu této publikace chápán jako příznivý – však samozřejmě přináší i řadu negativní dopadů odrážejících se na pracovním trhu. Jedná se především o nedostatek kvalitních a kvalifikovaných řemeslných profesí, způsobený klesajícím zájmem mladé generace o učňovské obory. Přesto, že se těmito skutečnostmi na tomto místě nebudeme zabývat (jedná se spíše o téma příští kapitoly), je nutné si je i v souvislosti s tématem kvality pracovní síly uvědomit.

**Graf 22 Vzdělanostní struktura pracovní síly
v Libereckém kraji**

**Graf 23 Vzdělanostní struktura pracovní síly
v České republice a Libereckém kraji**

Snížení podílu osob se základním vzděláním bylo doprovázeno především zvýšením podílu osob se vzděláním vysokoškolským

Základní tendencí, kterou můžeme v případě vzdělanostní struktury Libereckého kraje a výsledků VŠPS sledovat, je rostoucí podíl obyvatel nacházejících se ve vyšších vzdělanostních kategoriích. Jinými slovy: zatímco v roce 1993 bylo mezi pracovní silou Libereckého kraje evidováno 31,5 % obyvatel se středním vzděláním s maturitou a 6,5 % s vysokoškolským vzděláním, v roce 2009 mělo osvědčení o maturitě 33,0 % obyvatel a akademický titul vlastnilo 10,6 % osob. Významně se také změnilo zastoupení osob bez vzdělání nebo majících pouze základní vzdělání – mezi roky 1993 a 2009 došlo k 47,9 % úbytku pracovní síly s tímto vzděláním, což ve vzdělanostní struktuře znamenalo pohyb z 15,7 % na 8,3 %. Nadále však ve vzdělanostní struktuře Libereckého kraje dominovala pracovní síla se středním vzděláním bez maturity (48,1 % v roce 2009).

Uplatnění pracovní síly na trhu práce i vzhledem k dosaženému vzdělání ovlivňuje mj. orientace místního ekonomického prostředí

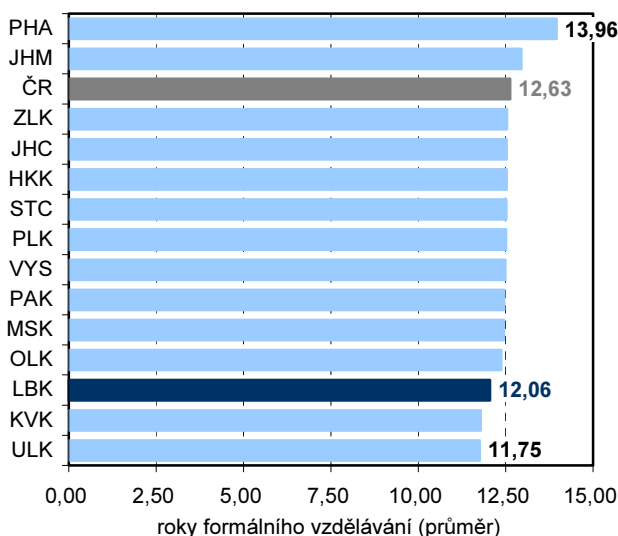
Liberecký kraj patří k průmyslově orientovaným regionům, bohužel však v této oblasti došlo v 90. letech k řadě negativních (reorganizačních) změn, které tradiční průmysl (zejména sklářský a textilní) významně utlumily. V současné době tak místní ekonomiku ovlivňují a formují především společnosti zabývající se výrobou komponentů pro automobilový průmysl. Zmíněným vývojem je však logicky ovlivněn také vývoj na trhu práce a škála (co do stupně kvalifikace) nabízených pracovních příležitostí. Na druhou stranu je nutné zmínit, že Liberecký kraj je co do velikosti (i počtu obyvatel) druhým nejmenším krajem České republiky, což je faktor, který má na řadu ukazatelů bezesporu významný vliv.

Index vzdělanosti je mezi kraji 3. nejnižší, jeho hodnota pozvolna roste

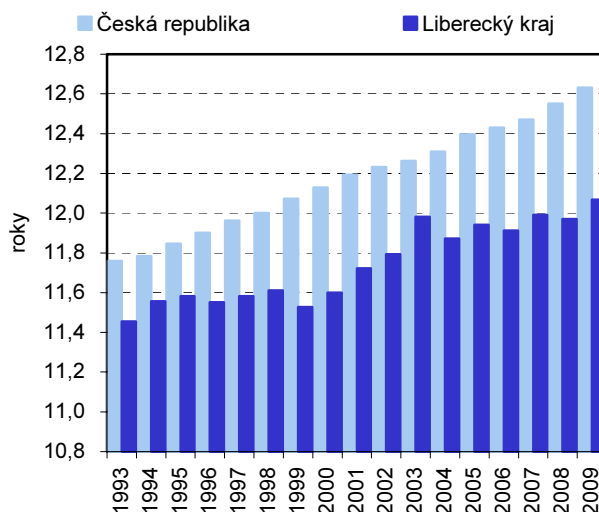
Patrně i vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je úroveň vzdělanosti – měřená indexem vzdělanosti (tj. průměrný počet let strávených formálním vzděláváním: základní a neukončené vzdělání má váhu 7, střední vzdělání bez maturity váhu 11, střední vzdělání s maturitou váhu 13 a vysokoškolské vzdělání váhu 18) za rok 2009 – v Libereckém kraji třetí nejnižší. Za naším krajem zaostávají již jen kraje Karlovarský a Ústecký. Přesto je však zřejmé, že se vzdělanostní úroveň obyvatel

Libereckého kraje postupně a pozvolna zvyšuje. Určité kolísání hodnot v kraji je možné přičíst na vrub „výběrovému charakteru“ VŠPS, hodnoty za Českou republiku rostly pravidelným tempem.

Graf 24 Index vzdělanosti pracovní síly podle krajů v roce 2009

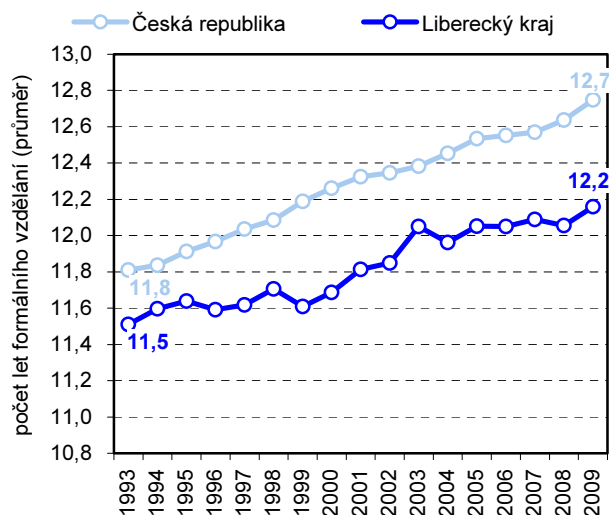
Graf 25 Index vzdělanosti v České republice a Libereckém kraji

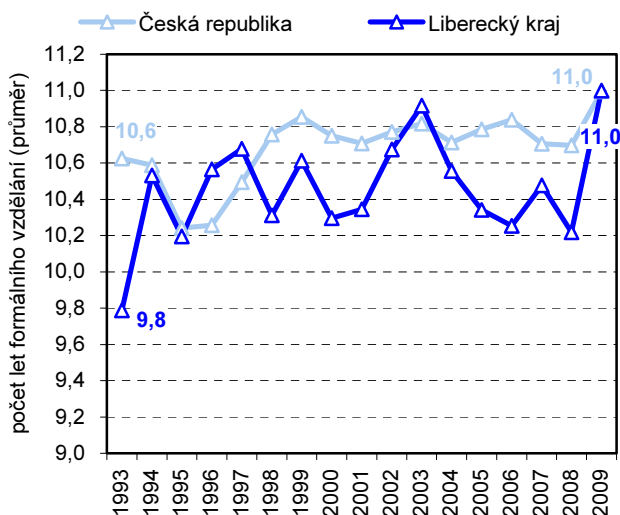
Nejvyšší hodnoty index vzdělanosti nabývá v Hl. městě Praha a Jihomoravském kraji

Nadprůměrnou hodnotu indexu vzdělanosti v Hlavním městě Praha ovlivňují především vysoké školy sídlící na území hlavního města a podobně je tomu také v případě Jihomoravského kraje. Oba dva kraje také dlouhodobě patří k hospodářsky vyspělým regionům s relativně vysokou nabídkou pracovních příležitostí, což absolventy (nejen) místních vysokých škol ovlivňuje především při hledání zaměstnání, obě krajská města (a to nejen v krajském měřítku) jsou také obchodními a kulturními centry.

Graf 26 Index vzdělanosti – zaměstnaní v České republice a Libereckém kraji

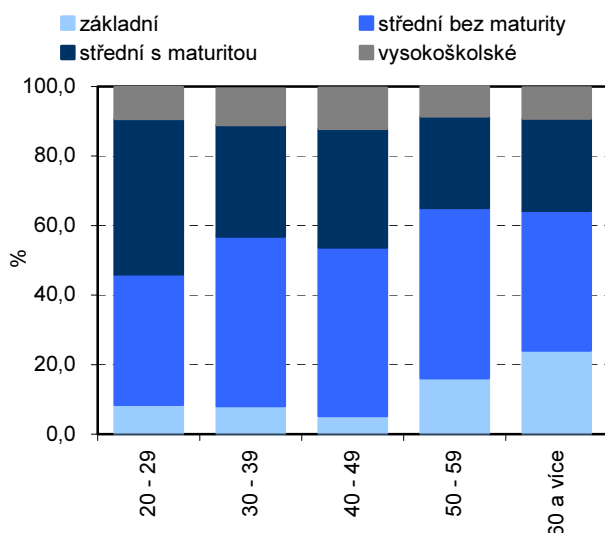
Graf 27 Index vzdělanosti – nezaměstnaní v České republice a Libereckém kraji

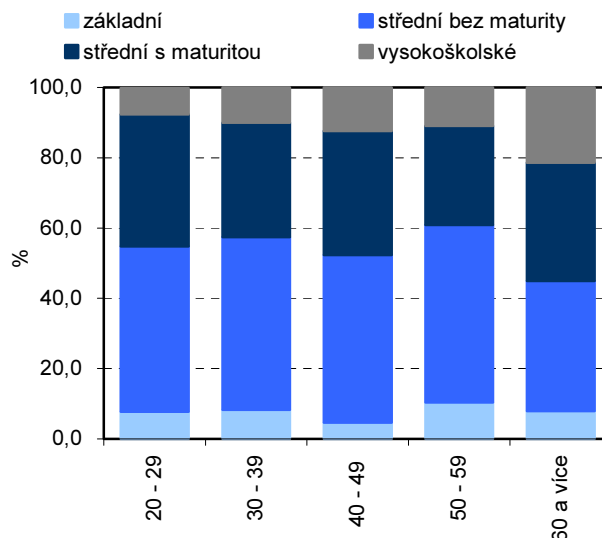
Index vzdělanosti zaměstnaných a nezaměstnaných vykazuje logické odlišnosti

Zaměstnaní vykazují v případě indexu vzdělanosti vyšších hodnot než nezaměstnaní. Například v roce 2009 dosáhlo rozpětí mezi hodnotou indexu zaměstnaných a nezaměstnaných v Libereckém kraji 1,2 roky a v České republice 1,8 let. Je však také patrné, že zatímco ve skupině zaměstnaných index vzdělanosti rostl prakticky kontinuálně, hodnoty za nezaměstnané výrazně kolísaly. Tento vývoj je samozřejmě do značné míry ovlivněn vzdělanostní strukturou uchazečů o zaměstnání, tj. pokud např. v době hospodářské krize docházelo k likvidacím celých podniků, kdy o zaměstnání přicházeli i technicko-hospodářští pracovníci mající vyšší vzdělání, zřejmě se index vzdělanosti nezaměstnaných zvyšoval a naopak.

Graf 28 Vzdelanostní struktura vybraných věkových skupin obyvatel v Libereckém kraji v roce 2009

Graf 29 Vzdelanostní struktura vybraných věkových skupin pracovní síly v Libereckém kraji v roce 2009

Vzdelanostní úroveň je rozdílná také co do věku obyvatel Libereckého kraje...

Ve vzdelanostní úrovni jsou samozřejmě patrné také generační rozdíly. Mladí lidé narození v 80. letech tak vykazují odlišnou strukturu vzdělání než dnešní 60letí a starší obyvatelé kraje. Nejvíce je tento rozdíl zřejmý zejména u základního vzdělání. Zatímco v populaci 20 – 29letých bylo v roce 2009 základní nebo žádné vzdělání reprezentováno 8,5 %, v generacích narozených před rokem 1950 je toto zastoupení 27,8 %. Menší mezigenerační rozdíl je pak v případě vysokoškolského vzdělání, když mezi 20 – 29letými mělo vysokoškolský titul 9,1 % osob a v populaci nad 60 let pak 9,0 % osob.

..., a to i v případě stávající pracovní síly

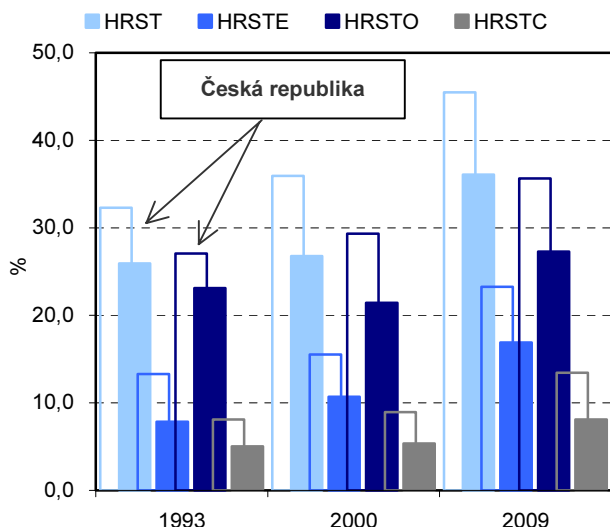
Rozdíly z hlediska věku jsou pak evidentní také v případě pracovní síly. Méně příznivá situace, která panuje na trhu práce v roce 2009, však do nezaměstnanosti vytlačuje méně vzdělané skupiny obyvatel. V případě pracovní síly je pak nepochybné, že s rostoucím věkem se nezvyšuje podíl základního vzdělání tak významně, naopak roste podíl vysokoškolsky vzdělaných. Ekonomicky aktivní mající základní vzdělání tak např. ve věkové skupině 20 – 29 let tvořili 7,7 %, ale ve věku 60 a více let je jich jen nepatrně více, tj. 7,9 %. Poměr mezi vysokoškoly je mnohem výraznější, tj. ve skupině 20 – 29 let tvořili 7,5 % pracovní síly a mezi 60letými a staršími 21,4 %. Vysokoškolsky vzdělaná pracovní síla je pro trh práce zcela jasně skupinou, kterou potřebuje, a to napříč všemi věkovými skupinami.

Lidské zdroje ve vědě a technologiích

Jiný pohled na vzdělanost může poskytnout problematika lidských zdrojů ve vědě a technologii (HRST)², která je definována jako kombinace terciárně vzdělaných a zaměstnaných v určitých kategoriích zaměstnání. V tomto případě se vlastně jedná nejen o kvalitu lidských zdrojů, ale současně také o jejich uplatnění na trhu práce (což je však tématem spíše následující kapitoly). Takovéto třídění ovšem lépe identifikuje celkovou zásobu (tedy význam a velikost) pracovních sil, která je potenciálně schopna pracovat ve vědě a technologiích.

² HRST (Human Resources in Science and Technology) = celková zásoba lidských zdrojů ve vědě a technologiích (zahrnuje všechny osoby splňující jednu z podmínek pro zahrnutí do kategorie lidských zdrojů ve vědě a technologiích a vypočítá se jako součet HRSTC + osoby s ukončeným terciárním vzděláním nepracující ve vědě a technologiích + zaměstnaní v zaměstnáních ve vědě a technologiích bez ukončeného terciárního vzdělání), HRSTC = jádro lidských zdrojů ve vědě a technologiích, tj. osoby, které mají úspěšně ukončené terciární vzdělání a zároveň pracují ve vědě a technologiích (průnik HRSTE a HRSTO), HRSTE = osoby starší 15 let, které úspěšně dokončily terciární úroveň vzdělávání ve všech studijních oborech, HRSTO = zaměstnané osoby národního hospodářství, které vykonávají svoji pracovní činnost v rámci vědeckých (KZAM-R hlavní třída 2 – Vědečtí a odborní duševní pracovníci) nebo technických zaměstnání (KZAM-R hlavní třída 3 – Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech), které jsou jejich hlavním zdrojem pracovních příjmů.

Graf 30 Podíl lidských zdrojů ve vědě a technologiích na zaměstnaných v České republice a Libereckém kraji

Lidské zdroje ve vědě a technologiích jsou v Libereckém kraji ve srovnání s kraji ostatními relativně nízké

V Libereckém kraji jsou zásoby lidských zdrojů určených pro vědu a technologie ve srovnání s ostatními kraji i průměrem České republiky relativně nízké (nižší hodnoty v případě všech sledovaných ukazatelů byly zjištěny pouze v kraji Karlovarském a Ústeckém). Příčiny této skutečnosti souvisí bezesporu jednak s celkovou vzdělaností Libereckého kraje (jak jsme ji již popsali v předešlém textu této kapitoly) a jednak pravděpodobně také s velikostí našeho kraje. Dalším faktorem ovlivňujícím tento výsledek pak může být také počet vědeckých pracovišť nacházejících se na území Libereckého kraje. Podobně je tomu tak také u kraje Karlovarského; v případě Ústeckého kraje hraje určitě významnou roli místní vysoká úroveň nezaměstnanosti a samozřejmě již zmíněná vzdělanostní struktura – zejména nízký, resp. mezi kraji nejnižší, podíl vysokoškolsky vzdělaných.

Podíl terciárně vzdělaných na celkové zásobě lidských zdrojů ve vědě a technologiích tak v roce 2009 v Libereckém kraji činil 46,9 % (v ČR 51,1 %), v roce 1993 byl tento podíl o něco nižší, když dosáhl 30,3 % (v ČR 41,2 %).

Tendence vývoje lidských zdrojů ve vědě a technologiích se však významně neliší od vývoje v České republice

Vývoj lidských zdrojů ve vědě a technologiích v Libereckém kraji nebyl jinak odlišný od vývoje v České republice a obecné trendy tak byly shodné. Celková zásoba lidských zdrojů ve vědě a technologiích (HRST) vzrostla mezi roky 2000 a 2009 jak v našem kraji, tak v České republice prakticky srovnatelně, a to shodně téměř o 32 %. V ostatních případech, tj. u počtu zaměstnaných na vědeckých nebo technických pozicích (HRSTO), u osob s dokončeným terciárním vzděláním (HRSTE) a u osob tvořících základ lidských zdrojů ve vědě (HRSTC), bylo však tempo růstu vyšší na straně celorepublikového průměru. Nejvyšší rozdíl byl pak zjištěn u kategorie HRSTC, když difference růstu za náš kraj a ČR činila 8,9 procentního bodu.

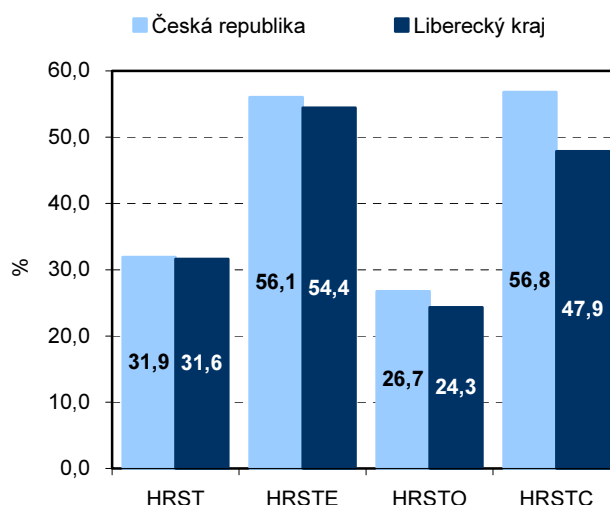
Vzdělávání jako základ pro uplatnění na trhu práce

Stěžejní částí nutnou pro budoucí uplatnění na trhu práce je střední (sekundární) a vysokoškolské (terciární) vzdělávání. Schopnost operativně reagovat na změny na trhu práce pak umožňuje celoživotní vzdělávání probíhající po vstupu na pracovní trh. Významnou roli v případě celoživotního vzdělávání představuje také počítačová gramotnost, tj. využívání informačních a komunikačních technologií.

Od roku 2001 se počet studentů Technické univerzity v Liberci více než zdvojnásobil

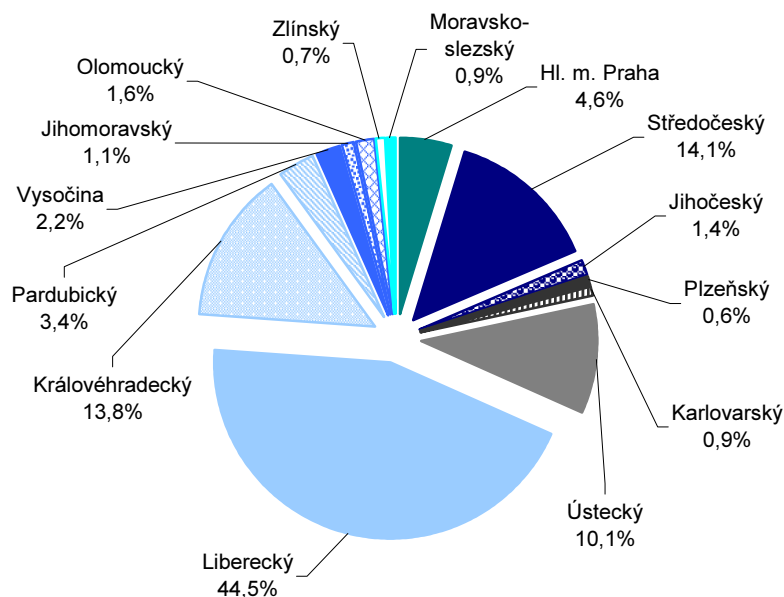
V Libereckém kraji nabízí získání vysokoškolského vzdělání Technická univerzita v Liberci, a to v rámci 6 fakult. V roce 2009 na zmíněné univerzitě studovalo 10 176 studentů, což představovalo 2,9 % vysokoškolských studentů v České republice. Od roku 2001 se tento počet navýšil o téměř 63 %. Výrazně vzrostl také počet absolventů vysokých škol s místem výuky v Libereckém kraji, když v roce 2001 činil 719 osob a v roce 2009 již 1 646 osob, tj. 2,0 % absolventů v České republice. Přímou na Technické univerzitě v Liberci studovalo 4 131 studentů (tj. 33,1 % z celkového počtu studujících vysoké školy a mající trvalé bydliště v kraji).

Graf 31 Růst zásoby lidských zdrojů pro vědu a výzkum v České republice a Libereckém kraji mezi lety 2000 a 2009

Graf 32 Studenti (fyzické osoby – občané ČR) Technické univerzity v Liberci podle místa svého trvalého bydliště (k 31. 12. 2009)

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

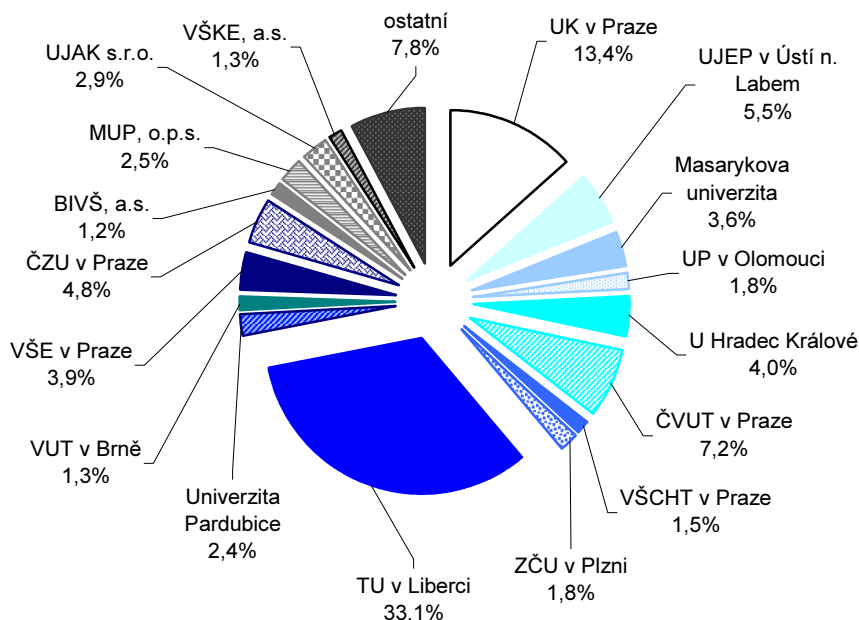

Na 100 obyvatel ve věku 20 – 29 let připadlo v roce 2009 20,6 studentů

Pokud srovnáme počet studentů vysokých škol s bydlištěm v Libereckém kraji připadajících na 100 obyvatel ve věku 20 – 29 let za rok 2009, umístil se Liberecký kraj s hodnotou 20,6 studentů mezi ostatními kraji na 12. pozici. Nejvíce studentů v této souvislosti bylo zjištěno ve Zlínském (28,9 osob) a nejméně v Karlovarském kraji (17,5 osob).

Graf 33 Studenti vysokých škol s trvalým bydlištěm v Libereckém kraji podle studované vysoké školy (k 31. 12. 2009)

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

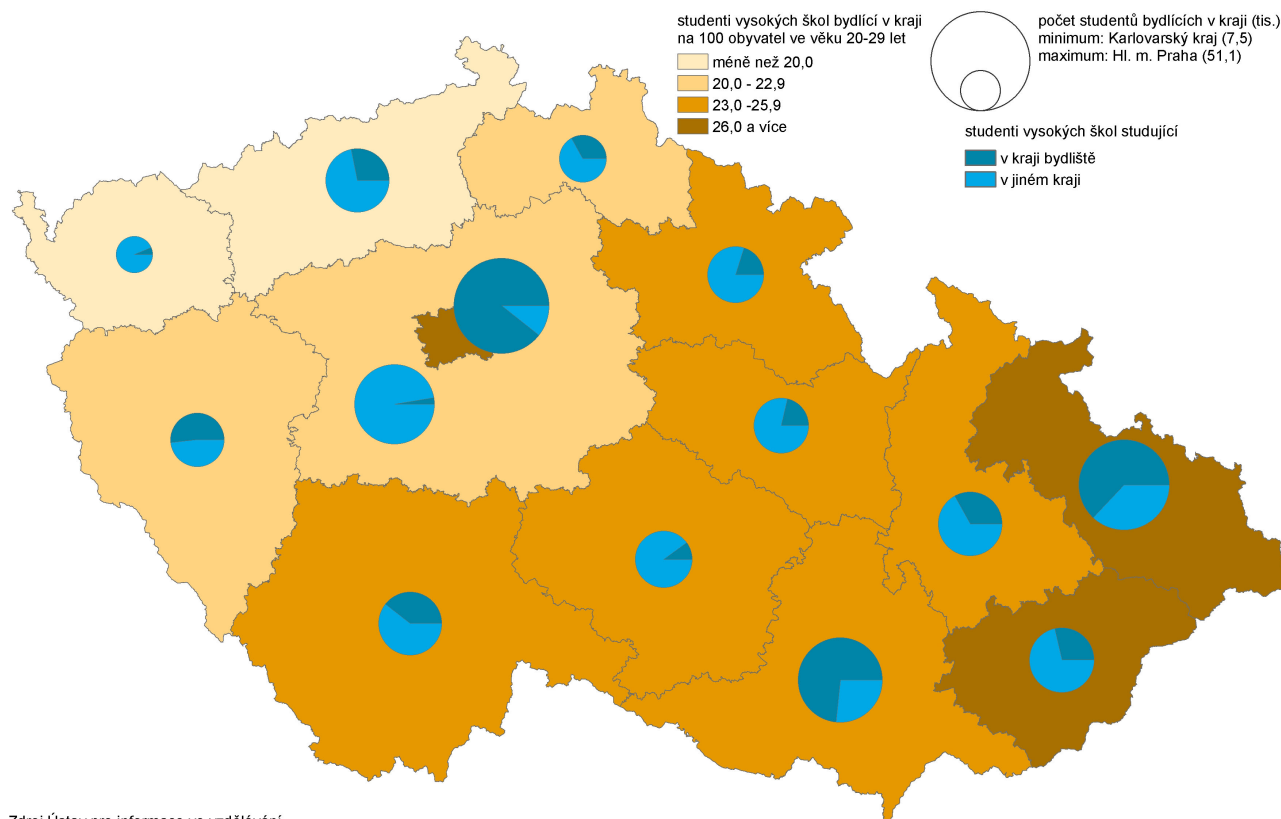
Je možné, že určitá část studentů s trvalým bydlištěm v Libereckém kraji studujících mimo Liberecký kraj, může

Vzhledem k tomu, že v Libereckém kraji se nachází pouze jedna veřejná vysoká škola a několik dalších „poboček“ soukromých vysokých škol, je velmi pravděpodobné, že významná část mladých lidí, kterým zde nabízené studijní obory nevyhovují, dojíždí z Libereckého kraje za vysokou školou do kraje jiného. V souvislosti s touto skutečností se lze domnívat, že relativně vysoký podíl těchto studentů si po absolutoriu hledá zaměstnání a tím velmi často také nové bydliště

**hledat pracovní
uplatnění v místě
svého studia**

v místě svého studia. Teoreticky je tedy možné předpokládat, že v případě, že by se všichni studenti studující za hranicemi „svého kraje“ po studiu vrátili domů, byl by podíl vysokoškolsky vzdělaných v Libereckém kraji ještě o něco vyšší.

Kartogram 4 Studenti vysokých škol v roce 2009

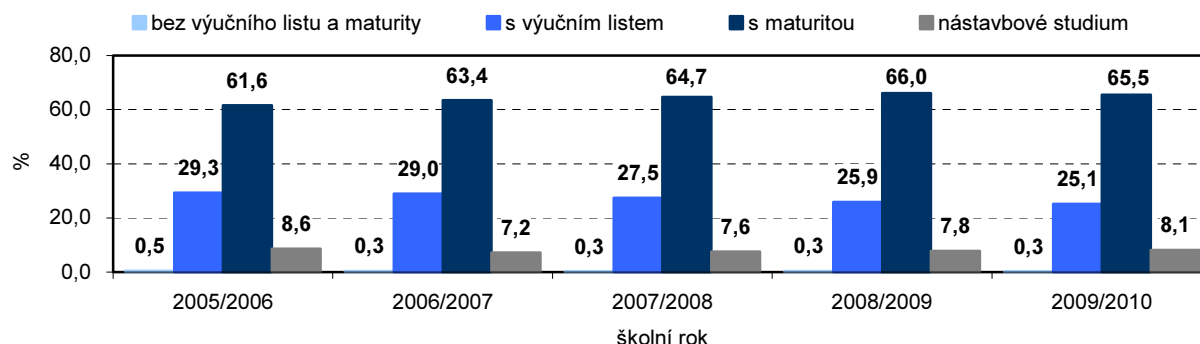

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Kapacita středních škol se odvíjí od věkové struktury obyvatel a zájmu o jednotlivé studijní obory

Kapacitu středních škol do značné míry ovlivňuje věková struktura obyvatel kraje, ale současně také zájem o jednotlivé středoškolské studijní obory. V roce 2009 bylo na středních školách Libereckého kraje evidováno celkem 21 321 studentů a na vyšších odborných školách studovalo 594 studentů. Tento počet představoval 3,7 % celorepublikového počtu studentů středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol.

Graf 34 Žáci středních škol podle druhu středního vzdělání v Libereckém kraji

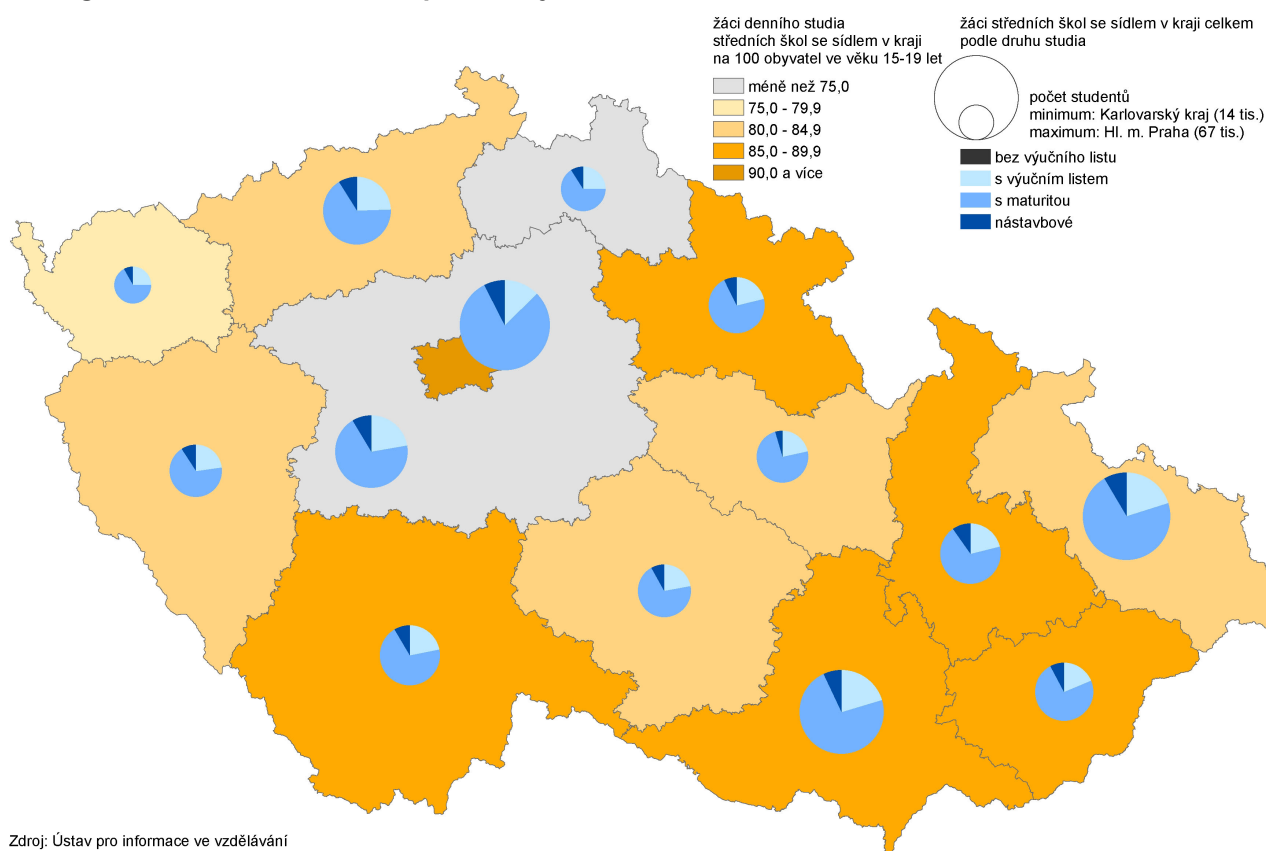

Počet žáků denního studia na středních školách na 100 obyvatel ve věku 15 – 18 let v Libereckém kraji v roce 2009 dosáhl 95,0 žáků, což znamená druhou nejnižší hodnotu mezi kraji. Méně studentů v tomto vyjádření zaznamenali již jen ve Středočeském kraji (82,4 žáků). Naopak nejvyšší počet byl zjištěn v Hlavním městě Praha (151,3 žáků). Na 100 obyvatel ve věku 19 – 20 let pak v Libereckém kraji připadlo 5,2 „denních“ studentů vyšších odborných škol, což byla ve srovnání s ostatními kraji nejnižší hodnota. Nejvíce studentů VOŠ registrovali v Hlavním městě Praha (23,9 studentů).

Učiliště „hlásí“ úbytek žáků

Co je ovšem podstatné, zatímco počet žáků gymnázií a středních odborných a praktických škol v rámci sledovaných období rostl nebo jen mírně kolísal (v prvním případě mezi roky 2000 – 2009 nárůst o 1,2 %, ve druhém případě mezi roky 2003 – 2008 nárůst o 5,7 %), žáci středních odborných učilišť a odborných učilišť postupně ubývali, a to v období 2000 – 2008 dokonce o 18,1 %.

Kartogram 5 Žáci středních škol podle krajů v roce 2009

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Význam celoživotního vzdělávání velmi významně narůstá

Zvyšování kvality pracovní síly významně podporuje tzv. celoživotní vzdělávání. Ať již z vlastní iniciativy či vlivem okolností si pracující velmi často svou kvalifikaci zvyšují. Na středních školách a vyšších odborných školách bylo v Libereckém kraji v roce 2009 zapsáno 1 517 osob s jinou než denní formou studia. Od roku 2004 (od kdy je údaj k dispozici) tento počet kontinuálně narůstá – mezi roky 2004 a 2009 se jednalo o 44,3 % nárůst. Vysoká škola v Libereckém kraji pak v roce 2009 evidovala 2 738 studentů v distanční nebo kombinované formě studia. Ve srovnání s rokem 2001 se počet těchto studentů navýšil téměř 2,5krát (v tomto případě však není zohledněno bydliště studenta).

....další možností je také rekvalifikace

Určitým druhem celoživotního vzdělávání je i rekvalifikace, ačkoliv se spíše jedná o změnu kvalifikace vyvolanou ztrátou zaměstnání. V roce 2009 se v Libereckém kraji rekvalifikací zúčastnilo 2 412 osob, což v mezikrajském srovnání znamená 10. pozici a tvořily 14,5 % všech uchazečů o zaměstnání.

V roce 2009 bylo úspěšně ukončeno 92,5 % rekvalifikací, v roce 2001 to bylo 91,1 %. Negativně se však vyvíjí úspěšnost absolventů rekvalifikací při hledání zaměstnání. Ještě v roce 2001 zaměstnání našlo 61,5 % absolventů rekvalifikačních kurzů, zatímco v roce 2009 se tato hodnota velmi výrazně snížila, a to na 27,0 %.